

Poradnik Równego Traktowania

różnorodność religijna i kulturowa
oraz bezwyznaniowość w edukacji

GDAŃSK

Poradnik Równego Traktowania powstał dzięki współpracy zespołu w składzie:

Monika Banach
Dorota Brzezińska
Zbigniew Czerwiński
Elżbieta Jachlewska
Marta Jagodzińska
Agata Marjańska
Magdalena Milewska
Piotr Pawłowski
Elżbieta Rutkowska
Bartosz Rynarzewski
Agnieszka Tomasik
Ewa Zawadzka

oraz licznego zespołu osób pracujących
w **Wydziale Rozwoju Społecznego Urzędu Miejskiego w Gdańsku.**

Zadanie Poradnik Równego Traktowania zrealizowało Stowarzyszenie WAGA.
Dofinansowano ze środków Miasta Gdańska.

Gdańsk, grudzień 2022

Spis treści

Wstęp	1
1. Przepisy prawne dotyczące organizacji religii, etyki i wychowania do życia w rodzinie	2
1.1. Stosunki między państwem a kościołami i związkami wyznaniowymi	3
1.1.1. Równouprawnienie kościołów i związków wyznaniowych	3
1.1.2. Obiektywność i neutralność władzy publicznej	4
1.1.3. Rozdział państwa i kościoła	4
1.2. Równe traktowanie i niedyskryminacja	6
1.2.1. Równość wobec prawa	6
1.2.2. Prawo do wolności sumienia, przekonań religijnych i wyznania	7
1.2.3. Prawo dziecka do wolności sumienia i wyznania	8
1.3. Organizowanie lekcji religii	9
1.3.1. Na terenie kościoła	9
1.3.2. Na terenie szkoły	10
1.3.3. Układanie planu lekcji	11
1.3.4. Planowanie katechezy	13
1.3.5. Osoby uczące religii	14
2. Formularze	16
2.1. Wzory formularzy zapisów na lekcje etyki i religii	17
2.1.1. Wzór dla rodzica	17
2.1.2. Wzór dla pełnoletniej uczennicy i ucznia	18
2.2. Wzory formularzy rezygnacji z zajęć wychowania do życia w rodzinie	19
2.2.1. Wzór dla rodzica	19
2.2.2. Wzór dla pełnoletniej uczennicy i ucznia	20
3. Inkluzywność	21
3.1. Język wspierający różnorodność	21
3.2. Życzenia świąteczne	22
3.2.1. Propozycje neutralne światopoglądowo	22
3.2.2. Propozycje dla osób obchodzących Boże Narodzenie i Wielkanoc	23
3.3. Wprowadzanie tematu religii, wielowyznaniowości i braku wyznania	23
3.4. Wielowyznaniowość – scenariusze zajęć	24
3.4.1. Scenariusz przeznaczony dla klas IV – VIII szkoły podstawowej	24
3.4.2. Scenariusz przeznaczony dla klas I – III szkoły podstawowej	26
3.5. Materiały do wykorzystania	28
4. Dobre praktyki w Gdańsku	30
4.1. Wydarzenia o charakterze religijnym	30
4.2. Rekolekcje wielkopostne	32
4.3. Propozycje zajęć dla uczniów nieuczestniczących w religii, etyce i WDŻ	33
4.4. Działania o charakterze wielokulturowym	35
4.5. Rola kultury organizacyjnej	36

Wstęp

Oddajemy w Państwa ręce Poradnik Równego Traktowania, którego powstawanie było wielomiesięcznym procesem. Rezultatem naszej pracy jest informator dla instytucji edukacyjnych, dotyczący organizowania pracy szkoły związanej z kulturą, religią i bezwyznaniowością w sposób respektujący i doceniający różnorodność społeczności Gdańska. Publikację kierujemy do osób zarządzających placówkami oświatowymi, do rodziców oraz wciąż rosnącej grupy osób poszukujących możliwości podniesienia kompetencji z obszaru niedyskryminacji i równego traktowania.

Gdańsk jest miastem, którego ambicją jest bezustanna edukacja. Wierzymy w wiele dróg prowadzących do drugiego człowieka. Proponujemy rodzaj drogowskazu służącego tworzeniu bezpiecznej i włączającej placówki edukacyjnej. Na kolejnych stronach znajdą Państwo scenariusze zajęć, dobre praktyki działań oraz rozbudowane komentarze prawne pozwalające każdej i każdemu z nas odczuć, że Gdańsk jest miastem równości.

Poradnik Równego Traktowania to wynik pracy wielu osób. Znaczącym impulsem do jego powstania było uchwalenie Modelu na rzecz Równego Traktowania i wskazanie rekomendacji działań. Cieszymy się, że otrzymaliśmy wsparcie od Rady Równego Traktowania, Gdańskiego Centrum Równego Traktowania, Młodzieżowej Rady Miasta Gdańska, Rodziców oraz osób zarządzających gdańskimi przedszkolami i szkołami. Bez zaangażowania wielosektorowego nasza praca nie byłaby możliwa.

Podziękowania kierujemy do osób pracujących w Wydziale Rozwoju Społecznego Urzędu Miejskiego w Gdańsku. Mieszkamy w miejscu, gdzie edukacja nakierowana na bezpieczeństwo i równe traktowanie jest istotnym czynnikiem codzienności. Dziękujemy za liczne spotkania, rozmowy, współpracę, wsparcie i przejście wspólnej drogi, której celem jest Poradnik Równego Traktowania.

1. Przepisy prawne dotyczące organizacji religii, etyki i wychowania do życia w rodzinie

---

W tym rozdziale przedstawiamy przepisy polskiego prawa dotyczące zasad organizacji lekcji religii, etyki i wychowania do życia w rodzinie. Są one opatrzone komentarzami prawnika wyjaśniającymi kluczowe zagadnienia. Wskazane akty prawne dotyczą wszystkich religii i wyznań, choć są też takie, które odnoszą się wyłącznie do religii rzymskokatolickiej.

Znajdują się tu informacje na temat tego, w jaki dopuszczalny sposób należy interpretować poszczególne normy prawne, aby szkoła miała pewność, że w swych działaniach nie narusza prawa. Wyróżnione są spory prawne wokół wybranych przepisów.

Dla czytelności tekstu używane są następujące skróty najczęściej przywoływanych aktów prawnych:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej – **Konstytucja**

Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską – **Konkordat**

Ustawa o gwarancjach wolności sumienia i wyznania – **Ustawa GWSW**

Ustawa o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego – **Ustawa SPKK**

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach – **RozpRelEt**

Linki do pobrania:

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970780483/U/D19970483Lj.pdf>

2. Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską

<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19980510318/O/D19980318.pdf>

3. Ustawa o gwarancjach wolności sumienia i wyznania

<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19890290155/U/D19890155Lj.pdf>

4. Ustawa o stosunku Państwa do Kościoła
Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej
[https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/
WDU19890290154/U/D19890154Lj.pdf](https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19890290154/U/D19890154Lj.pdf)

5. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej
w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki
religii w publicznych przedszkolach i szkołach
[https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/
WDU20200000983/O/D20200983.pdf](https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20200000983/O/D20200983.pdf)

1.1. Stosunki między państwem a kościołami i związkami wyznaniowymi

1.1.1. Równouprawnienie kościołów i związków wyznaniowych

Art. 25 Konstytucji

Ust. 1 Kościoły i inne związki wyznaniowe są równouprawnione.

Komentarz prawnika:

Równouprawnienie wyznań w Polsce oznacza, że dyrekcja szkoły ani nauczyciele nie mogą faworyzować w swoich działaniach ani wypowiedziach jednego kościoła czy wyznania kosztem innego.

Istotne jest uwzględnienie specyfiki konkretnego wyznania/kościół i jego praktyk religijnych. Odnosi się do tego paragraf 2 ust. 4 i 5 **RozpRelEt**: “W szczególnie uzasadnionych przypadkach organ prowadzący przedszkole lub szkołę, w ramach posiadanych środków, może – na wniosek kościoła lub związku wyznaniowego – zorganizować nauczanie religii danego wyznania w sposób odmienny niż określony w ust. 1–3.5. Dopuszcza się nieodpłatne udostępnianie sal lekcyjnych na cele katechetyczne, w terminach wolnych od zajęć szkolnych, kościołom i związkom wyznaniowym również nieorganizującym nauczania religii w ramach systemu oświatowego”.

W praktyce oznacza to, że jeśli w szkole są organizowane lekcje religii dwóch wyznań, to katecheci powinni mieć porównywalne warunki pracy (dostęp do szkolnego zaplecza, możliwość organizowania konkursów, ekspozycji symboli religijnych, podobną liczbę okienek w planie etc.).

1.1.2. Obiektywność i neutralność władzy publicznej

Art. 25 Konstytucji

Ust. 2 Władze publiczne w Rzeczypospolitej Polskiej zachowują bezstronność w sprawach przekonań religijnych, światopoglądowych i filozoficznych, zapewniając swobodę ich wyrażania w życiu publicznym.

Komentarz prawnika:

W życiu codziennym szkoły dyrektor i nauczyciele powinni unikać sytuacji, w której wyrażają poglądy sprzyjające konkretnemu wyznaniu lub światopoglądowi. Nie powinni wywierać presji na pracownikach czy uczniach, którzy pod ich naciskiem musieliby się zachować niezgodnie z własnym światopoglądem. Są oni funkcjonariuszami publicznymi, opłacanymi z publicznych pieniędzy, którzy podczas pracy i w związku z jej wykonywaniem, muszą trzymać się zasad.

Niewskazane zatem byłoby publiczne wygłaszanie przez dyrektora, który prywatnie jest ateistą, poglądów dyskredytujących zasady jakiegokolwiek wiary. Tak samo nieprawidłowe byłoby nakłanianie przez dyrektora, który jest katolikiem, niewierzących nauczycieli, żeby pilnowali uczniów w kościele podczas rekolekcji.

1.1.3. Rozdział państwa i Kościoła

Art. 25 Konstytucji

Ust. 3 Stosunki między państwem a kościołami i innymi związkami wyznaniowymi są kształtowane na zasadach poszanowania ich autonomii oraz wzajemnej niezależności każdego w swoim zakresie, jak również współdziałania dla dobra człowieka i dobra wspólnego.

Komentarz prawnika:

Obowiązująca państwo i kościół zasada poszanowania wzajemnej niezależności oznacza, że każda ze stron ma obowiązek niewkraczania w sferę, która jest zarezerwowana dla drugiej strony. I tak państwo nie ma prawa ingerowania w to, co należy wyłącznie do władztwa kościoła i odwrotnie. Urzędnicy, czyli dyrektorzy szkół czy nauczyciele, nie mają prawa wpływać na podstawę programową nauczania konkretnej religii. Nie mają też prawa nadzoru nad tą sferą.

W art. 12 ust. 2 i ust. 4 **Konkordatu** czytamy:

Program nauczania religii katolickiej oraz podręczniki opracowuje władza kościelna i podaje je do wiadomości kompetentnej władzy państwowej. W sprawie treści nauczania i wychowania religijnego nauczyciele religii podlegają przepisom

i zarządzeniom kościelnym, a w innych sprawach przepisom państwowym. “Przepisy i zarządzenia kościelne” to przede wszystkim podstawa programowa nauczania religii uchwalona przez Episkopat. Ale są to również inne formalne akty kościelne dotyczące katechezy, które są wydawane przez organy kościelne. Państwo (dyrektorzy szkół i nauczyciele) nie ma prawa wtrącać się w nauczanie i wychowanie religijne uczniów zapisanych na katechezę. W każdej innej sprawie nauczyciele religii podlegają jednak władzy państwowej.

Wyraża to również art. 11 **Ustawy GWSW**:

1. Kościoły i inne związki wyznaniowe są niezależne od państwa przy wykonywaniu swoich funkcji religijnych.

Także **Ustawa SPKK** opisuje tę zasadę:

18.1. Państwo uznaje prawo Kościoła do nauczania religii oraz religijnego wychowania dzieci i młodzieży, zgodnie z wyborem dokonany przez rodziców lub prawnych opiekunów. 2. Dzieci i młodzież szkolna, młodzież pracująca i osoby dorosłe korzystają z nauczania religii – zgodnie z programem ustalonym przez władzę kościelną.

W myśl § 11 ust. 2 i 3 **RozpRelEt** organy nadzoru pedagogicznego, czyli kuratorium oraz dyrekcja szkoły, sprawują nadzór nad metodyką oraz zgodnością z programem. To współgra z wyżej wymienionym przepisem Ustawy SPKK. Kościół jest niezależny w sprawach religijnych, ale nie jeśli chodzi o metodykę nauczania czy podstawę programową.

RozpRelEt ujmuje to w następujący sposób:

Ust. 2 Nadzór pedagogiczny nad nauczaniem religii i etyki, w zakresie metodyki nauczania i zgodności z programem, prowadzą dyrektor szkoły (przedszkola) oraz pracownicy nadzoru pedagogicznego, na zasadach określonych odrębnymi przepisami. Ust. 3 W uzasadnionych przypadkach wnioski wynikające ze sprawowania nadzoru pedagogicznego mogą być przekazywane odpowiednio biskupowi diecezjalnemu Kościoła Katolickiego oraz właściwym władzom zwierzchnim pozostałych kościołów i innych związków wyznaniowych.

Znaczenie praktyczne rozdziału kościoła i państwa jest takie, że dyrektor szkoły powinien znać podstawę programową każdej religii obecnej w jego szkole. Ponadto musi być na bieżąco z zarządzeniami właściwych organów kościołów dotyczących lekcji religii.

W przypadku, gdyby pojawiły się zgłoszenia od uczniów czy rodziców dotyczące braków czy niezgodności treści z podstawą programową na katechezie, dyrektor ma obowiązek reagować. Po wyjaśnieniu sprawy może rozważyć czy sprawę przekazać dalej – do odpowiednich władz zwierzchnich danego kościoła.

1.2. Równe traktowanie i niedyskryminacja

1.2.1. Równość wobec prawa

Art. 32 Konstytucji

1. Wszyscy są wobec prawa równi. Wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne.
2. Nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiejkolwiek przyczyny.

Art. 53 Konstytucji

Ust. 6 Nikt nie może być zmuszany do uczestniczenia ani do nieuczestniczenia w praktykach religijnych.

Deklaracja Rządu Rzeczypospolitej Polskiej (zwana Deklaracją Wyjaśniającą do Konkordatu)

Ust. 4 Uczestniczenie w katechezie w szkołach i przedszkolach jest dobrowolne, czyli bez przymusu i ograniczania.

Komentarz prawnika:

Do zapisanych w **Konstytucji** zasad równego traktowania i niedyskryminacji odnoszą się przepisy niższego rzędu mówiące o religii w szkole. Jest to między innymi **Ustawa GWSW**, w której w art. 5 i art. 6 czytamy:

1. Nikt nie może być dyskryminowany bądź uprzywilejowany z powodu religii lub przekonań w sprawach religii. 2. Nie wolno zmuszać obywateli do niebrania udziału w czynnościach lub obrzędach religijnych ani do udziału w nich.

Do uczestnictwa w katechezie odnosi się też norma z § 3 ust. 6 **RozpReIEt**:

Uczestniczenie lub nieuczestniczenie w przedszkolnej albo szkolnej nauce religii lub etyki nie może być powodem dyskryminacji przez kogokolwiek i w jakiegokolwiek formie.

Konstytucja mówi o zakazie zmuszania do udziału w „praktykach religijnych”, natomiast **Ustawa GWSW** o „czynnościach lub obrzędach”. **Ustawa GWSW** uszczegóławia przepisy ustawy zasadniczej, a to znaczy, że należy szeroko interpretować wszelkie akty lub zachowania mające związek z religią w szkole bądź jako obrzędy, bądź jako czynności; definicji legalnej ustawodawca nie oferuje.

Jeśli chodzi o problemy zgłaszane przez uczniów i rodziców dotyczące organizacji lekcji, zakazy te odnoszą się do dwóch sytuacji.

Po pierwsze dyrekcja i nauczyciele mają obowiązek dopilnowania, aby żaden uczeń niezapisany nie został zmuszony do uczestniczenia w religii ani w sposób czynny, ani bierny (na przykład, kiedy siedzi w ławce, nie biorąc udziału w zajęciach). Po drugie kadra musi zapewnić każdemu uczniowi zapisanemu możliwość uczestniczenia w wybranej religii. To oznacza, że należy organizować

katechezę dla uczniów innych wyznań oprócz najczęstszego w Polsce wyznania rzymskokatolickiego.

RozpReIEt nakłada obowiązek niedyskryminacji z powodu (nie)uczestniczenia w religii/etyce na kogokolwiek i w jakiegokolwiek formie. Wobec tego szkoła ma obowiązek wnikliwego badania sygnałów świadczących o dyskryminacji, w tym wtedy, gdy naruszenia dopuszcza się uczeń lub uczennica.

Podkreślić należy obustronne obowiązywanie tej normy. Nie powinno się korzystniej sytuować lekcji religii w planie w porównaniu z etyką, ale też złą praktyką byłoby zniechęcanie do zapisywania na religię.

1.2.2. Prawo do wolności sumienia, przekonań religijnych i wyznania

Art. 53 Konstytucji

Ust. 4 Religia kościoła lub innego związku wyznaniowego o uregulowanej sytuacji prawnej może być przedmiotem nauczania w szkole, przy czym nie może być naruszona wolność sumienia i religii innych osób.

Ust. 7 Nikt nie może być obowiązany przez organy władzy publicznej do ujawnienia swojego światopoglądu, przekonań religijnych lub wyznania.

Komentarz prawnika:

Artykuł 53 **Konstytucji** odnosi się do działań dyrektorów szkół i nauczycieli, którzy zapisują i wypisują młodych ludzi z zajęć religii i etyki. Oznacza to, że niedopuszczalne jest przekazywanie w szkole list, na których widnieją nazwiska osób zainteresowanych religią i etyką. Niezgodne z prawem jest też nakłanianie do publicznego określenia się (np. na zebraniu), czy rodzic chce zapisać dziecko na religię/etykę i czy zamierza wypisać je z WDŻ. Wskazane jest zaniechanie takich działań, jeśli do nich dochodzi.

Jako dobrą praktykę można polecić zmianę metody zapisywania/wypisywania się na zajęcia i z zajęć. Zamiast na spotkaniach z nauczycielami czy dyrekcją rodzice i uczniowie mogą zostawić krótkie pismo w sekretariacie szkoły. Mogą to zrobić też przez dziennik elektroniczny, ale muszą mieć możliwość złożenia własnoręcznych podpisów w innym, dogodnym momencie.

Akcję informacyjną można prowadzić na stronie internetowej, na plakatach, przez dziennik elektroniczny lub oficjalny profil przedszkola/szkoły. Nie jest prawidłowe wysyłanie wezwań i upomnień, z których można dowiedzieć się o wyborze innych osób. Funkcjonariuszom publicznym nie wolno wywierać presji i nie wolno ujawniać przekonań jednych osób innym osobom.

1.2.3. Prawo dziecka do wolności sumienia i wyznania

Art. 48 Konstytucji

Ust. 1 Rodzice mają prawo do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniem. Wychowanie to powinno uwzględniać stopień dojrzałości dziecka, a także wolność jego sumienia i wyznania oraz jego przekonania.

Art. 53 Konstytucji

Ust. 3 Rodzice mają prawo do zapewnienia dzieciom wychowania i nauczania moralnego i religijnego zgodnie ze swoimi przekonaniem. Przepis art. 48 ust. 1 stosuje się odpowiednio.

Komentarz prawnika:

Te dwa artykuły Konstytucji (w połączeniu z zakazem zmuszania do udziału w praktykach religijnych) okazują się szczególnie ważne, kiedy rodzice i dzieci spierają się o uczestniczenie w lekcjach religii i etyki.

Z jednej strony rodzic ma prawo zapewnić dzieciom nauczanie zgodne z jego przekonaniem, ale z drugiej – ma obowiązek uwzględnić przekonania dziecka oraz stopień jego i jej dojrzałości.

Nawiązuje do tego **Kodeks rodzinny i opiekuńczy**, którego art. 95 mówi:

§ 1. Władza rodzicielska obejmuje w szczególności obowiązek i prawo rodziców do wykonywania pieczy nad osobą i majątkiem dziecka oraz do wychowania dziecka, z poszanowaniem jego godności i praw.

§ 2. Dziecko pozostające pod władzą rodzicielską winno rodzicom posłuszeństwo, a w sprawach, w których może samodzielnie podejmować decyzje i składać oświadczenia woli, powinno wysłuchać opinii i zaleceń rodziców, sformułowanych dla jego dobra.

§ 3. Władza rodzicielska powinna być wykonywana tak, jak tego wymaga dobro dziecka i interes społeczny.

§ 4. Rodzice przed powzięciem decyzji w ważniejszych sprawach dotyczących osoby lub majątku dziecka powinni je wysłuchać, jeżeli rozwój umysłowy, stan zdrowia i stopień dojrzałości dziecka na to pozwala, oraz uwzględnić w miarę możliwości jego rozsądne życzenia.

Podobnie w artykule 14 **Konwencji o prawach dziecka** (ratyfikowanej przez Polskę) możemy przeczytać:

Ust. 1. Państwa-Strony będą respektowały prawo dziecka do swobody myśli, sumienia i wyznania.

Ust. 2. Państwa-Strony będą respektowały prawa i obowiązki rodziców lub, w odpowiednich przypadkach, opiekunów prawnych odnośnie do ukierunkowania dziecka w korzystaniu z jego prawa w sposób zgodny z rozwijającymi się zdolnościami dziecka.

Sytuacja obserwowana aktualnie w szkołach pokazuje, że rodzice szanują decyzje nastolatków. Przepisy mówią o tym, że do 18 roku życia człowieka to rodzice

decydują, na piśmie, o jego uczestnictwie w lekcjach religii/etyki. Rola szkoły w takiej sytuacji sprowadzać się może jedynie do wsparcia psychologicznego i koncyliacji między stronami.

Dobłą praktyką w przypadku konfliktu na tym tle może być rozmowa psychologa czy pedagoga szkolnego z uczniem i jego rodzicami, kiedy spór się pojawi (np. zapisany/a na religię nie będzie przychodzić lub będzie przeszkadzać w prowadzeniu lekcji). Mediacji może podjąć się psycholog wspomagany przez prawnika z planowanego do uruchomienia w Gdańsku zespołu Rzecznika Praw Ucznia.

1.3. Organizowanie lekcji religii

1.3.1. Na terenie kościoła

Art. 10 Ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania

1. Rzeczpospolita Polska jest państwem świeckim, neutralnym w sprawach religii i przekonań.
2. Państwo i państwowe jednostki organizacyjne nie dotują i nie subwencjonują kościołów i innych związków wyznaniowych. Wyjątki od tej zasady regulują ustawy lub przepisy wydane na ich podstawie.

Art. 20 Ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania

1. Kościoły i inne związki wyznaniowe mogą nauczać religii oraz wychowywać religijnie dzieci i młodzież, zgodnie z wyborem dokonany przez ich rodziców lub opiekunów prawnych.
2. Nauczanie religii dzieci i młodzieży jest wewnętrzną sprawą kościołów i innych związków wyznaniowych. Jest ono organizowane, zgodnie z programem ustalonym przez władze kościoła lub innego związku wyznaniowego, w punktach katechetycznych znajdujących się w kościołach, domach modlitw i innych pomieszczeniach udostępnionych na ten cel przez osobę uprawnioną do dysponowania nimi.
3. Nauczanie religii uczniów szkół publicznych i wychowanków przedszkoli publicznych może odbywać się również w szkołach i przedszkolach na zasadach określonych w odrębnej ustawie.

Komentarz prawnika:

Art. 20 **Ustawy GWSW** mówi, że religii można uczyć w różnych miejscach. Lekcje w szkole to nie jest jedyna forma jej nauczania w naszym kraju i przede wszystkim nie jest to forma domyślna. Zajęcia z religii odbywają się zasadniczo w pomieszczeniach kościelnych służących praktykom religijnym. Polskie prawo dopuszcza jedynie fakultatywne organizowanie ich w szkole na życzenie rodziców.

Oznacza to, że porozumienia, które zawiązują gminy, szkoły i parafie w sprawie organizacji lekcji w salach parafialnych, a nie w szkole, są prostą realizacją prawa do samodzielnej organizacji przez każdy kościół swego nauczania religijnego (przy zachowaniu prawa do wynagrodzenia katechety z budżetu państwa).

Porozumienia te są realizacją zasady subsydiarności (pomocniczości) nauki religii w szkołach w stosunku do nauki zapewnianej na terenie kościołów i związków wyznaniowych.

Co do ewentualnych innych przysporzeń władzy publicznej dla kościelnej to w ust. 2 art. 10 **Ustawy GWSW** jest jasno wskazane, że w każdym przypadku, w którym szkoła miałaby przekazać instytucji kościelnej środki finansowe lub wyświadczyć konkretną usługę, potrzebna jest podstawa prawna. Nie może być działań, jeśli w grę wchodzi korzyść majątkowa.

1.3.2. Na terenie szkoły

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach

§ 1.

1. W publicznych przedszkolach i oddziałach przedszkolnych w publicznych szkołach podstawowych, zwanych dalej „przedszkolami”, organizuje się naukę religii na życzenie rodziców. W publicznych szkołach podstawowych i szkołach ponadpodstawowych, zwanych dalej „szkołami”, organizuje się naukę religii i etyki: 1) w szkołach podstawowych – na życzenie rodziców; 2) w szkołach ponadpodstawowych – na życzenie bądź rodziców, bądź samych uczniów; po osiągnięciu pełnoletności o pobieraniu nauki religii i etyki decydują uczniowie.
2. Życzenie, o którym mowa w ust. 1, jest wyrażane w formie pisemnego oświadczenia. Oświadczenie nie musi być ponawiane w kolejnym roku szkolnym, może jednak zostać zmienione.

Komentarz prawnika:

RozpRelEt podkreśla, że lekcje te odbywają się na życzenie, a prośba musi mieć charakter pisemny. Przedszkola i szkoły, które czekają na pisemne prośby rodziców i pełnoletnich uczniów, żeby zorganizować religię i etykę, postępują zgodnie z prawem.

Argumentem szkoły za ułatwieniem zapisów na religię jest to, że dyrekcja musi wiedzieć, w jaki sposób układać grafiki sal i planować budżety na wynagrodzenia. Zwłaszcza że – głównie w podstawówkach – bardzo znaczny odsetek uczniów chodzi na religię.

Należy dodać, że żadne przepisy nie nakazują dyrekcji szkoły aktywnego wspomaganie rekrutacji na lekcje religii lub etyki. Natomiast przypominanie o zapisach lub przedstawianie tych zajęć w pozytywnym świetle może być uznane za faworyzowanie jednego wyznania, co jest niedopuszczalne.

Dogodne wobec tego byłoby przeniesienie zapisów na religię/etykę z września na maj lub czerwiec poprzedniego roku szkolnego. Akcja informacyjna polegałaby na zachęceniu do złożenia na piśmie życzenia zorganizowania zajęć (a zapisy przez dziennik elektroniczny potwierdzone zostałyby podpisami w sekretariacie). W przypadku nowych uczniów idących do I klasy pomocne byłyby ankiety. Informację można by rozpowszechnić w ramach systemu rekrutacyjnego działającego w mieście, opartego na elektronicznej platformie. Istotne dla szkoły jest to, że ww. system jednoznacznie i bezpiecznie identyfikuje użytkownika jako rodzica konkretnego ucznia. Dyrekcja otrzymuje wówczas informację o tym, jakie jest zapotrzebowanie kadrowe i logistyczne w danym roku. Unika też sytuacji, w której podczas pierwszych zebrań we wrześniu publicznie ujawnia światopogląd rodziców. Plusem jest też to, że na lekcje religii nie są zabierane dzieci niezapisane lub niewierzące.

1.3.3. Układanie planu lekcji

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach

§ 1.

Ust. 1 a W przedszkolach zajęcia religii uwzględnia się w ramowym rozkładzie dnia. W szkołach zajęcia religii i etyki uwzględnia się w tygodniowym rozkładzie zajęć.

§ 2.

1. Przedszkole i szkoła mają obowiązek zorganizowania lekcji religii dla grupy nie mniejszej niż siedmiu uczniów danej klasy lub oddziału (wychowanków grupy przedszkolnej). Dla mniejszej liczby uczniów w klasie lub oddziale (wychowanków w grupie) lekcje religii w przedszkolu lub szkole powinny być organizowane w grupie międzyoddziałowej lub międzyklasowej.
2. Jeżeli w przedszkolu lub szkole na naukę religii danego wyznania lub wyznań wspólnie nauczających zgłosi się mniej niż siedmiu uczniów (wychowanków), organ prowadzący przedszkole lub szkołę, w porozumieniu z właściwym kościołem lub związkiem wyznaniowym, organizuje naukę religii w grupie międzyszkolnej lub w pozaszkolnym (pozaprzedszkolnym) punkcie katechetycznym.
3. Jeżeli w grupie międzyszkolnej lub pozaszkolnym (pozaprzedszkolnym) punkcie katechetycznym uczestniczą uczniowie szkół (wychowankowie przedszkoli) prowadzonych przez różne organy, organy te ustalają, w drodze porozumienia, zasady prowadzenia grup lub punktów katechetycznych.

§ 3.

Ust. 3 Szkoła jest obowiązana zapewnić w czasie trwania lekcji religii lub etyki opiekę lub zajęcia wychowawcze uczniom, którzy nie korzystają z nauki religii lub etyki w szkole.

§ 8.

Nauka religii w przedszkolach i szkołach publicznych wszystkich typów odbywa się w wymiarze dwóch zajęć przedszkolnych lub dwóch godzin lekcyjnych tygodniowo. Wymiar lekcji religii może być zmniejszony jedynie za zgodą biskupa diecezjalnego Kościoła Katolickiego albo władz zwierzchnich pozostałych kościołów i innych związków wyznaniowych.

Komentarz prawnika:

Od wielu lat toczy się bardzo poważny spór prawny o to, czy szkoły mają czy nie mają obowiązku umieszczania religii wyłącznie na początku lub na końcu planu w danym dniu.

Zajęcia religii i etyki w tygodniowym rozkładzie teoretycznie mogą zostać usytuowane w każdym miejscu. Według prawa przewidziane są dwie lekcje tygodniowo i siłą rzeczy często trafiają między lekcje obowiązkowe. To zaś skutkuje koniecznością zapewnienia opieki uczniom, którzy nie są na nie zapisani. Sytuacja, w której w szkole zawsze jest grupa osób nieuczestniczących w zajęciach, rodzi wiele problemów organizacyjnych.

Zwolennicy dowolności w układaniu planu mówią, że nie ma jednoznacznego przepisu, który to nakazuje, a umieszczanie religii wyłącznie na lekcjach skrajnych dyskryminuje wierzących. Przeciwnicy argumentują, że przypisywanie tzw. okienek wyłącznie jednej grupie również stanowi dyskryminację, w tym określoną w § 1 ust. 3 **RozpReIEt**.

Dostrzeżono, jak poważny problem rodzi to w kryzysie epidemicznym. W czasie pandemii w szkołach ograniczono przemieszczanie się uczniów i niezapisani i tak trafiali na religię. Nie doszłoby do tego, gdyby lekcje te były pierwszymi lub ostatnimi zajęciami.

Przytaczane są argumenty dotyczące dobrostanu psychicznego młodszych uczniów, a zwłaszcza przedszkolaków, którzy źle znoszą wykluczenie z grupy rówieśniczej. Rodzice starszych dzieci podnoszą, że nie chcą one przebywać w świetlicy czy bibliotece, które nie mają dla nich odpowiedniej oferty. Woleliby, żeby dzieci wracały wcześniej do domu.

Istotne jest, że religia i etyka mają status przedmiotów dodatkowych i nieobowiązkowych, co zrodziło przekonanie, że nie powinny być traktowane tak samo jak język polski lub matematyka.

Analiza prawna tego zagadnienia przekracza ramy naszego poradnika. Jako rozwiązania, które są zgodne z prawem i jednocześnie łagodzą wyżej wymienione problemy, można podać:

- a. sytuowanie religii w planie w późnych godzinach popołudniowych (np. jeśli klasa kończy lekcje obowiązkowe o 14.35 to następnie jedna lub dwie religie z rzędu mogą być między 15.20 a 17.00);
- b. blokowanie dwóch lekcji religii z rzędu;
- c. rygorystyczne pilnowanie liczebności uczniów zapisanych na religię w danym oddziale – jeśli jest mniej niż siedem osób, wtedy szkoła ma obowiązek zor-

- ganizować lekcje w grupie międzyoddziałowej lub międzyklasowej;
- d. porozumienie z miejscową parafią i przeniesienie części lekcji religii ze szkoły do pomieszczeń parafii – wymaga to rozwiązania kwestii bezpieczeństwa dowozu i dojścia uczniów na lekcje. Tu dobrymi praktykami mogą się podzielić dyrekcje SP nr 82 oraz SP nr 14 w Gdańsku;
  - e. wystąpienie do właściwego biskupa z wnioskiem o zmniejszenie liczby lekcji. Z obserwacji polityki biskupów wynika, że mają bardzo różne podejście. Diecezja gdańska z reguły wyraża zgodę na ograniczenie limitu w szkołach średnich, ale w szkołach podstawowych już raczej nie.
- Natężenie sporu pozwala na wniosek, że układanie planu lekcji powinno być szerzej dyskutowane i uzgadniane wewnątrz szkoły. Dobrze byłoby zaangażować do nich dyrektora z radą rodziców i samorządem uczniowskim ze wspomaganie instytucji mediacyjnych, np. Rzecznika Praw Ucznia.
- Wskazane byłyby też konsultacje dyrektorów z urzędnikami z diecezji sprawującej nadzór nad katechetami.

1.3.4. Planowanie katechezy

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach

§ 2

ust. 4 W szczególnie uzasadnionych przypadkach organ prowadzący przedszkole lub szkołę, w ramach posiadanych środków, może – na wniosek kościoła lub związku wyznaniowego – zorganizować nauczanie religii danego wyznania w sposób odmienny niż określony w ust. 1–3.

ust. 5 Dopuszcza się nieodpłatne udostępnianie sal lekcyjnych na cele katechetyczne, w terminach wolnych od zajęć szkolnych, kościołom i związkom wyznaniowym również nieorganizującym nauczania religii w ramach systemu oświatowego.

Komentarz prawnika:

Art. 25 ust. 3 **Konstytucji** wprowadził regułę współpracy państwa i Kościoła na zasadach „poszanowania ich autonomii oraz wzajemnej niezależności każdego w swoim zakresie, jak również współdziałania dla dobra człowieka i dobra wspólnego”. Oznacza to, że obie strony powinny współpracować ze sobą w dobrej wierze, uwzględniając wszystkie istniejące interesy.

Artykuł 19 **Ustawy SPKK** wskazuje na dowolność miejsc, w których można zorganizować katechezę. Istnieją przykłady porozumień przy organizowaniu religii (z zachowaniem statusu i nadzoru nad katechetą finansowanym z budżetu gminy). Rozwiązaniem zgodnym z prawem jest nieodpłatne udostępnienie szkoły podczas dni wolnych. W parafiach rzymskokatolickich organizowane są zajęcia w niedziele w różnych formach (np. Dzieci Maryi). W szkole mającej niedobory sal uzasadnione byłoby przełożenie części katechezy na soboty lub niedziele.

Kościół może wystąpić też z wnioskiem o nauczanie zdalne albo hybrydowe – na przykład jedna lekcja odbyłaby się w szkole, a druga zdalnie w godzinach wieczornych. Jeśli chodzi o planowanie katechezy przez szkoły oraz organ kierujący, czyli biskupa diecezjalnego, przepisy dają możliwość dużej elastyczności.

1.3.5. Osoby uczące religii

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach

§ 5.

1. Przedszkole lub szkoła zatrudnia nauczyciela religii, katechetę przedszkolnego lub szkolnego, zwanego dalej „nauczycielem religii”, wyłącznie na podstawie imiennego pisemnego skierowania do danego przedszkola lub szkoły, wydanego przez:
  - 1) w przypadku Kościoła Katolickiego – właściwego biskupa diecezjalnego;
  - 2) w przypadku pozostałych kościołów oraz innych związków wyznaniowych – właściwe władze zwierzchnie tych kościołów i związków wyznaniowych.
1. Cofnięcie skierowania, o którym mowa w ust. 1, jest równoznaczne z utratą uprawnień do nauczania religii w danym przedszkolu lub szkole. O cofnięciu skierowania właściwe władze kościołów lub innych związków wyznaniowych powiadamiają dyrektora przedszkola lub szkoły oraz organ prowadzący. Na okres pozostały do końca roku szkolnego kościół lub inny związek wyznaniowy może skierować inną osobę do nauczania religii, z tym że równocześnie pokrywa on koszty z tym związane.
2. Nauczyciel religii prowadzący zajęcia w grupie międzyszkolnej lub pozaszkolnym (pozaprzedszkolnym) punkcie katechetycznym albo uczący na terenie kilku szkół lub przedszkoli jest zatrudniany przez dyrektora szkoły lub przedszkola wskazanego przez organ prowadzący, o którym mowa w § 2 ust. 2, lub przez organ wskazany w porozumieniu, o którym mowa w § 2 ust. 3. 4. Nauczycieli religii zatrudnia się zgodnie z Kartą Nauczyciela.

§ 6.

Kwalifikacje zawodowe nauczycieli religii określają odpowiednio Konferencja Episkopatu Polski Kościoła Katolickiego oraz właściwe władze zwierzchnie kościołów lub innych związków wyznaniowych – w porozumieniu z Ministrem Edukacji Narodowej.

§ 7.

1. Nauczyciel religii wchodzi w skład rady pedagogicznej szkoły, nie przyjmuje jednak obowiązków wychowawcy klasy.
2. Nauczyciel religii ma prawo do organizowania spotkań z rodzicami swoich uczniów również poza wyznaczonymi przez szkołę lub przedszkole zebraniami ogólnymi, wcześniej ustalając z dyrektorem szkoły lub przedszkola termin i miejsce planowanego spotkania.

Art. 231 Kodeksu postępowania administracyjnego

§ 1.

Jeżeli organ, który otrzymał skargę, nie jest właściwy do jej rozpatrzenia, obowiązany jest niezwłocznie, nie później jednak niż w terminie siedmiu dni, przekazać ją właściwemu organowi, zawiadamiając równocześnie o tym skarżącego, albo wskazać mu właściwy organ.

Art. 194 Kodeksu karnego

Kto ogranicza człowieka w przysługujących mu prawach ze względu na jego przynależność wyznaniową albo bezwyznaniowość, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Komentarz prawnika:

Nadzór nad nauczycielami religii jest podzielony. Powiązanie prawa kanonicznego z Kartą Nauczyciela powoduje, że szkoła i kościół powinny ze sobą blisko współpracować. Jest to wskazane zwłaszcza podczas wyboru nauczycieli odpowiednich dla danej placówki, tym bardziej że podczas roku szkolnego dyrektor jedynie w porozumieniu z biskupem może rozwiązać umowę o pracę z nauczycielem religii.

Istotny spór prawny wywołuje kwestia sprawowania wychowawstwa przez katechetów. Jest to zjawisko dość częste ze względu na braki kadrowe w polskich szkołach.

Interpretacja MEiN z 2019 roku dopuszcza takie rozwiązanie, ale jego przeciwnicy podnoszą, że jest to obejście zakazu wyrażonego w § 7 **RozpReIEt**. Nauczyciele religii podlegają zwierzchnictwu zarówno dyrektora szkoły, jak i władz kościelnych. Będąc związani misją kanoniczną, nałożoną przez biskupa, są zobowiązani do ewangelizacji niewierzących. W związku z tym zagrożone jest konstytucyjne prawo niewierzących do wychowania dzieci zgodnie z własnym światopoglądem.

Dobłą praktyką jest bardzo ostrożne przydzielanie obowiązków wychowawczych nauczycielom religii, a następnie ściślejsze monitorowanie ich pracy.

W przypadku indoktrynacji albo poruszania na lekcjach wychowawczych tematów z religii szkoła może spodziewać się dwóch rodzajów zarzutów. Po pierwsze skarg w trybie administracyjnym na podstawie dyskryminacji i po drugie – na ograniczenie praw osoby ze względu na jej bezwyznaniowość (art. 194 Kodeksu karnego).

Istotna tu jest praktyka Kuratorium w Gdańsku, które nie rozpoznaje skarg kierowanych w trybie administracyjnym na nauczycieli, lecz przesyła je do "organu właściwego do rozpoznania skargi", czyli Wydziału Katechetycznego Archidiecezji Gdańskiej.

2. Wzory formularzy

Rozdział drugi zawiera gotowe wzory pism, które służą do zbierania informacji o liczbie uczniów i uczennic zainteresowanych zajęciami religii, etyki i WDŻ. Dyrekcja przedszkola i szkoły ma obowiązek zorganizowania lekcji religii (każdego wyznania) oraz etyki dla grupy nie mniejszej niż siedmiu uczniów danej klasy. Może skorzystać z pomysłu umieszczenia formularza na stronie internetowej. Dostarczenie wzoru pisma nie jest jednak obowiązkowe. Poprawne i zgodne z prawem jest poinformowanie rodziców, że mogą przynosić lub przysyłać do sekretariatu szkoły własnoręcznie podpisane prośby o zorganizowanie konkretnych lekcji.

Jako dobrą praktykę można polecić szkołom zrobienie tego pod koniec roku, tak aby dyrekcja mogła zatrudnić odpowiednią liczbę wykwalifikowanych nauczycieli i sprawnie ułożyć plan lekcji na nadchodzący rok szkolny.

2.1. Formularze zapisów na lekcje etyki i religii

2.1.1. Wzór dla rodzica

Gdańsk, dnia

Dyrektor Szkoły

PROŚBA O ORGANIZACJĘ LEKCJI ETYKI/RELIGII

*(niepotrzebne skreślić)

Na podstawie § 1 ust. 1 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach wyrażam życzenie, żeby dla ucznia/uczennicy

.....
(imię i nazwisko ucznia/uczennicy oraz nr klasy / grupy przedszkolnej)

zorganizować lekcje:

- ETYKI
- RELIGII
- ETYKI ORAZ RELIGII

(prosimy o podkreślenie TYLKO jednej opcji)

Życzenie dotyczące zorganizowania lekcji religii dotyczy religii (wyznania):

.....
(nazwa religii/wyznania)

INFORMACJA:

1. Organizację zajęć religii i etyki w szkołach reguluje Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach – Dziennik Ustaw z dnia 3 czerwca 2020 r. poz. 983). Link: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20200000983/O/D20200983.pdf>
2. Oświadczenie nie musi być ponawiane w kolejnym roku szkolnym, może jednak zostać zmienione w każdym czasie poprzez oświadczenie złożone dyrekcji szkoły/przedszkola.
3. Przedszkole i szkoła mają obowiązek zorganizowania lekcji etyki/religii dla grupy nie mniejszej niż siedmiu uczniów danej klasy lub oddziału (wychowanków grupy przedszkolnej). Dla mniejszej liczby uczniów w klasie lub oddziale (wychowanków w grupie) lekcje religii w przedszkolu lub szkole są organizowane w grupie międzyoddziałowej lub międzyklasowej.
4. Z lekcji religii/etyki można w każdej chwili w roku szkolnym zrezygnować, niezbędne do tego jest pisemne oświadczenie.

2.1.2. Wzór dla pełnoletniej uczennicy i ucznia

Gdańsk, dnia

Dyrektor Szkoły

PROŚBA O ORGANIZACJĘ LEKCJI ETYKI/RELIGII * (niepotrzebne skreślić)

Na podstawie § 1 ust. 1 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach wyrażam życzenie, aby dla mojej osoby:

.....
(imię i nazwisko ucznia/uczennicy oraz nr klasy / grupy przedszkolnej)

zorganizować lekcje:

- ETYKI
- RELIGII
- ETYKI ORAZ RELIGII

(prosimy o podkreślenie TYLKO jednej opcji)

Życzenie dotyczące zorganizowania lekcji religii dotyczy religii (wyznania):

.....
(nazwa religii/wyznania)

INFORMACJA:

1. Organizację zajęć religii i etyki w szkołach reguluje Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach – Dziennik Ustaw z dnia 3 czerwca 2020 r. poz. 983).

Link: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20200000983/O/D20200983.pdf>

2. Oświadczenie nie musi być ponawiane w kolejnym roku szkolnym, może jednak zostać zmienione w każdym czasie poprzez oświadczenie złożone dyrekcji szkoły/przedszkola.
3. Przedszkole i szkoła mają obowiązek zorganizowania lekcji etyki/religii dla grupy nie mniejszej niż siedmiu uczniów danej klasy lub oddziału (wychowanków grupy przedszkolnej). Dla mniejszej liczby uczniów w klasie lub oddziale (wychowanków w grupie) lekcje religii w przedszkolu lub szkole są organizowane w grupie międzyoddziałowej lub międzyklasowej.
4. Z lekcji religii/etyki można w każdej chwili w roku szkolnym zrezygnować, niezbędnym do tego jest pisemne oświadczenie.

2.2. Formularze rezygnacji z zajęć wychowania do życia w rodzinie

2.2.1. Wzór dla rodzica

Gdańsk, dnia
Dyrektor Szkoły

REZYGNACJA Z ZAJĘĆ WYCHOWANIA DO ŻYCIA W RODZINIE

Oświadczam, że rezygnuję z udziału

.....
(imię i nazwisko ucznia/uczennicy klasy)

w zajęciach wychowania do życia w rodzinie w szkole

.....
(nazwa, numer szkoły)

.....
(podpis rodzica/prawnego opiekuna)

INFORMACJA:

1. Podstawa prawna:
Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej dnia 12 sierpnia 1999 r. w sprawie sposobu nauczania szkolnego oraz zakresu treści dotyczących wiedzy o życiu seksualnym człowieka, o zasadach świadomego i odpowiedzialnego rodzicielstwa, o wartości rodziny, życia w fazie prenatalnej oraz metodach i środkach świadomej prokreacji zawartych w podstawie programowej kształcenia ogólnego (Dz. U. z 2014 r., poz. 395, ze zm.).
2. Rezygnacja z zajęć wychowania do życia w rodzinie może nastąpić w każdym momencie podczas roku szkolnego.
3. Rezygnacja wg ww. rozporządzenia musi mieć charakter pisemny.

2.2.2. Wzór dla pełnoletniej uczennicy i ucznia

Gdańsk, dnia

Dyrektor Szkoły

REZYGNACJA Z LEKCJI WYCHOWANIA DO ŻYCIA W RODZINIE

Na podstawie § 4 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie sposobu nauczania szkolnego oraz zakresu treści dotyczących wiedzy o życiu seksualnym człowieka, o zasadach świadomego i odpowiedzialnego rodzicielstwa, o wartości rodziny, życia w fazie prenatalnej oraz metodach i środkach świadomej prokreacji zawartych w podstawie programowej kształcenia ogólnego

rezygnuję z lekcji wychowania do życia w rodzinie.

.....

(czytelny podpis, imię i nazwisko ucznia/uczennicy oraz nr szkoły i klasy)

INFORMACJA:

1. Podstawa prawna:
Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej dnia 12 sierpnia 1999 r. (Dz. U. z 2014 r., poz. 395, ze zm.).
2. Rezygnacja z zajęć wychowania do życia w rodzinie może nastąpić w każdym czasie podczas roku szkolnego.
3. Rezygnacja wg ww. rozporządzenia musi mieć charakter pisemny.

3. Inkluzywność

W tym rozdziale dajemy przykłady działań o charakterze włączającym i prezentujemy scenariusze do wykorzystania podczas lekcji podejmujących temat wielowyznaniowości. Wskazujemy, na co warto szczególnie zwracać uwagę, gdy szkoła chce zwiększyć swoją świadomość różnorodności ze względu na kulturę, religię i bezwyznaniowość.

W środowisku szkolnym równe szanse, włączenie i tolerancja odnoszą się do każdego ucznia i uczennicy. Niezależnie od pochodzenia, wyznania, religii, statusu ekonomicznego rodziny czy poziomu sprawności, cech charakteru danego człowieka ważne jest, żeby stwarzać mu przestrzeń i rozumieć jego perspektywę. Szkoła powinna dawać każdemu poczucie bycia równoprawnym członkiem społeczności.

3.1. Język wspierający różnorodność

Język jest narzędziem, które kształtuje rzeczywistość. To, w jaki sposób komunikuje się ze sobą społeczność szkolna, ma fundamentalne znaczenie. Praca nad językiem inkluzywnym, czyli włączającym w kontekście kultury i religii, powinna mieć charakter stałego, twórczego procesu. Pozwoli to uczennicom i uczniom nauczyć się oddzielać własne przekonania od tego, co dostają w przekazie pokoleniowym, społecznym i medialnym.

Na zajęciach warto poruszać tematy stereotypów związanych z wiarą, ale i stereotypów jako takich, i sposobów przeciwstawiania się im. Stopniowo uwrażliwiać młodzież i dzieci na funkcjonujące w języku potocznym słowa i frazeologizmy wywodzące się z kręgów religii i wyznań, które stosowane są w pejoratywnym lub obraźliwym znaczeniu (np. przyzdyzić, które odnosi się do stereotypu skąpego Żyda). Nawiązując do języka i tego, jaki niesie przekaz, można wskazywać na wyrażenia nacechowane pozytywnie, negatywnie i neutralnie. Warto zastosować kilka poniższych zasad.

- Tworząc materiały informacyjne, komunikując się bezpośrednio, ale też opowiadając o nieobecnych najlepiej używać słów i zwrotów, które nie mają nacechowania ocennego. W ten sposób unika się stereotypizacji i dominacji.
- Ważne jest stosowanie określeń neutralnych w kontekście religii takich jak: osoba bezwyznaniowa, Świadek Jehowy, osoba wyznająca judaizm, unikanie zaś takich jak: judaїści, ortodoksi, jehowi, islamiści, bezwyznaniowcy. Są to nacechowane negatywnie i naznaczające etykiety.
- Mówiąc o osobach, należy oddzielać elementy tożsamości i przynależności do grupy. Narodowość czy pochodzenie etniczne człowieka to coś innego niż jego religia. Zakładanie, że osoba, która przyjechała do Polski ze wschodu, jest wyznania prawosławnego, jest błędne. Podobnie jak nie wszyscy Polacy są katolikami, nie wszyscy Ukraińcy są wierzący, a Wietnamczycy to niekoniecznie buddyści.
- Zauważać, że “nasze święta” czy “wasze Boże Narodzenie” sugerują wykluczają-

cy podział na “nasze i wasze” uroczystości. Bezpośrednie nazwy odnoszące się do wydarzeń religijnych to: prawosławna Wielkanoc, Święta Bożego Narodzenia w Kościele rzymskokatolickim, Ramadan.

- Przywołując inne tradycje religijne, należy unikać orientalizmu, który kryje się pod przymiotnikami sugerującymi coś nietypowego, a nawet dziwnego: egzotyczne święto Eid al-Fitr, orientalne święto światła Diwali, osobliwe święta islamu. Warto mieć tego świadomość, jeśli chcemy wspierać różnorodność.

3.2. Życzenia świąteczne

Fundamentalny szacunek wobec drugiego człowieka wymaga, by w każdej sytuacji uwzględniać system jego wartości. Dzięki temu odbiorca ma szansę poczuć szczerść intencji, a dopasowanie życzeń do jego preferencji i wskazań sprawi, że poczuje się uwzględniony i uszanowany. Kiedy wśród odbiorców znajdują się osoby niewierzące, różnych wyznań i narodowości (szczególnie w obecnej sytuacji wojny w Ukrainie), na miejscu jest w bezpośredniej rozmowie zapytać, czego można osobie życzyć na najbliższy czas. Szanując wybory światopoglądowe ateisty, życząc mu zgodnie z jego wolą, pokazuje się, że wartości, którymi się kieruje, są dla nas ważne.

Przy formułowaniu życzeń dobrze jest uwzględnić każdą osobę, a im szersza grupa odbiorców tym poziom ogólności powinien być jak największy. Składając życzenia w klasie, warto odnosić się w głównej mierze do czasu wolnego, z którym wiąże się obchodzenie świąt Kościoła rzymskokatolickiego. Warto uwzględniać różnorodne potrzeby:

- Odpoczynku, spokoju, relaksu
- Czasu z bliskimi i pielęgnowania relacji
- Możliwości oddania się swoim pasjom
- Czasu dla siebie
- Zadumy i refleksji

3.2.1. Propozycje neutralne światopoglądowo

Propozycja dla uczniów, rodziców i nauczycieli:

“W związku ze zbliżającym się wolnym czasem życzymy odpoczynku oraz relaksu, a także wykorzystania tego okresu w wartościowy dla Ciebie sposób”.

“Życzymy Wam spełnienia potrzeby spokoju, relaksu oraz równowagi. Niech będzie to okazja do spędzenia czasu z bliskimi i z samym sobą w miłej atmosferze”.

Propozycja dla uczniów i uczennic:

“W związku ze zbliżającą się przerwą w nauce życzymy Wam odpoczynku, relaksu, zadbania o siebie. Wykorzystajcie możliwość, aby zrobić coś przyjemnego dla siebie lub bliskich i nabierzcie sił na nowe wyzwania”.

3.2.2. Propozycje dla osób obchodzących Boże Narodzenie i Wielkanoc

“Na nadchodzące Boże Narodzenie życzymy Wam przeżycia tego czasu w zgodzie z Waszymi wartościami, w gronie rodzinnym. Niech to będzie spokojny czas refleksji i bliskości w związku z narodzinami Jezusa”.

“Na nadchodzącą Wielkanoc życzymy Wam przestrzeni na przeżywanie i doświadczanie tego czasu w skupieniu i namyśle. Niech to będzie szansa na spotkanie z samym sobą, własnymi wartościami i refleksją nad Zmartwychwstaniem”.

3.3. Wprowadzanie tematu religii, wielowyznaniowości i braku wyznania

Tematyka dotycząca wielowyznaniowości wymaga od nauczyciela przygotowania przekrojowego materiału. Za każdym razem powinien on brać pod uwagę, że wśród uczniów i uczennic są osoby, które nie reprezentują konkretnego wyznania i że perspektywa tych, którzy nie są religijni, musi być zawsze uwzględniona.

Dobrym pomysłem jest zaproszenie do szkoły osób praktykujących czy organizowanie wycieczek do miejsc kultu. Wspólnie z uczniami poszukiwać można wizerunków religii i wiary w filmach czy środkach masowego przekazu i zastanawiać się nad tym, co wspiera otwartość, a co może ją utrudniać.

Dzięki temu zyskuje się wgląd w percepcję uczniów i uczennic, którzy podczas dyskusji sygnalizują trudności i dzielą się doświadczeniami. Postawa bezwzględnego szacunku wymaga, aby nauczyciel potrafił przyjąć wszystkie negatywne komentarze i opinie. Pokazuje w ten sposób, że krytyczna uwaga to bardzo dobry punkt wyjścia do pogłębionej rozmowy i wzajemnego uczenia się, jak prowadzić dyskusje w pozbawiony przemocy i nieoceniający sposób.

Wprowadzanie treści związanych z obszarem otwartości dla odmienności, języka włączającego, które inklinują postawę tolerancji wobec wyznania i braku wyznania, jest z definicji trudne. Rozmowy o religii stają się często podłożem konfliktów. Punktem wyjścia do dyskusji w klasie warto uczynić pytania dotyczące kwestii najbardziej ogólnych – co to jest wiara, w co można wierzyć, na czym polega duchowość?

Można podejmować następujące wątki:

1. Jakie religie uczniowie znają i czy wiedzą, czym się one charakteryzują? Świetnym pomysłem jest podzielenie ich na zespoły, które z pomocą książek i internetu wyszukają informacje na temat poszczególnych wyznań.
2. Skąd w ludziach potrzeba wiary? Co ludziom daje duchowość lub religia? Czy można otrzymywać to w inny sposób niż poprzez wiarę? Pomocne przy zadawaniu pytań może okazać się wskazanie potrzeb, które ludzie zaspokajają, wyznając jakąś wiarę.
3. Czy ktoś, kto nie wierzy, może zrozumieć wierzącego? Czy wierzący może zrozumieć niewierzącego? Jakie są ich wartości i ideały? W tym punkcie warto oprzeć się na pojęciach empatii i współodczuwania, które nas łączą. Wszyscy jesteśmy istotami ludzkimi, które z tego tylko faktu zasługują na szacunek.

3.4. Wielowyznaniowość – scenariusze zajęć

3.4.1. Scenariusz przeznaczony dla klas IV – VIII szkoły podstawowej

Cele ogólne:

1. Zapoznanie uczniów i uczennic z tematyką wielowyznaniowości.
2. Prezentacja podstawowych informacji o każdym z omawianych wyznań.
3. Rozwinięcie w uczniu postawy tolerancji i otwartości wobec różnorodnych wyborów religijnych innych ludzi.

Cele szczegółowe:

1. Poznanie i zrozumienie pojęć religii i wyznania.
2. Poznanie poszczególnych wyznań i ich charakterystyk.
3. Przyjrzenie się społecznemu odbiorowi każdego z wyznań.
4. Zrozumienie definicji tolerancji i otwartości wobec drugiego człowieka.
5. Poznanie podstawowych praw i potrzeb człowieka (zapoznanie się z Powszechną Deklaracją Praw Człowieka).
6. Zapoznanie się z listą potrzeb według Nonviolent Communication Marshalla Rosenberga (NVC).
7. Zdobywanie umiejętności odróżniania komunikatu przemocowego i ocennego od bezprzemocowego.
8. Poznanie definicji języka inkluzywnego.
9. Wykształcenie postawy empatii wobec odmienności.

Metody i sposoby realizacji celów:

1. Praca w grupach
2. Dyskusje na forum
3. Burza mózgów

4. Praca własna (autorefleksja)
5. Podająca

Materiały:

1. Ilustracje cyfrowe lub nagrania z oficjalnych kanałów dla wyznawców danej religii (np. www.cerkiew.pl, www.mzr.pl, www.jewish.org.pl, www.buddyzm.pl, www.youtube.com/@BuddyzmPL)
2. Flipchart lub tablica
3. Kartki A4
4. Powielona lista potrzeb wywodząca się z NVC ze strony www.nvclab.pl
5. Powielona Powszechna Deklaracja Praw Człowieka ze strony www.unesco.pl

Przebieg zajęć:

1. Osoba prowadząca rozpoczyna od powitania w kręgu i wprowadzenia słowa-klucza „wielowyznaniowość”. Prosi o podanie wolnych skojarzeń.
2. Prezentuje uczniom zdjęcia, pobrane z oficjalnych stron, prosząc uczniów o podanie nazwy religii. Dopytuje, co uczniowie wiedzą o każdej z nich.
3. Korzystając ze źródeł (książki/internet) uczniowie i uczennice w podziale na grupy opisują wybrane przez nauczyciela religie. Uwzględniają ich fundamentalne założenia oraz charakterystyczne cechy. Każda grupa prezentuje inną religię.
4. Osoba prowadząca na bieżąco reaguje na słowa i uwagi uczniów i uczennic, na flipcharcie zapisuje spostrzeżenia oraz słowa, które padają. Prosi uczniów i uczennice o postawienie kropki przy tych, które wydają się im ocenne/oceniające/przemocowe/pozbawione szacunku oraz kreski tam, gdzie słowa są neutralne lub wyrażają otwartość/tolerancję.
5. Osoba prowadząca stawia przed uczniami jabłko i dzieli uczniów na grupy. Jednym daje za zadanie negatywne opisanie jabłka, obrażenie go. Innym – pozytywne opisanie jabłka. Pozostałym – neutralne opisanie jabłka. Rozmawia z uczniami i uczennicami o ich refleksjach.
6. Osoba prowadząca rozdaje uczniom i uczennicom kserokopię Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka. Prosi o odnalezienie i podkreślenie fragmentu, który może odnosić się do szanowania wyznania drugiego człowieka. Pyta: “Dlaczego należy szanować drugiego człowieka?”
7. Rozdaje kartę potrzeb i prosi uczniów o zaznaczenia, które potrzeby człowiek może spełniać za pośrednictwem wiary, duchowości lub religii.
8. Rozdaje kilkuosobowym zespołom puste kartki i prosi o zapisanie dwóch fraz, które będą reakcją na poniższe zdania i okażą drugiej osobie szacunek.

Cześć, jestem Ahmed i wyznaję islam.

Cześć, jestem Aaron i jestem ortodoksyjnym żydem.

Cześć, jestem August i wyznaję religię prawosławną.

Cześć, mam na imię Anna i jestem katoliczką.

Cześć, mam na imię Adam i jestem ateistą.
Cześć, jestem Karolina, jestem buddystką.

9. Osoba prowadząca podsumowuje zajęcia rundką zamykającą, w której każdy opowiada o swoich wrażeniach. Podkreśla, że religia jest tylko jednym z aspektów, który nas opisuje, bo przede wszystkim człowiek jest najpierw człowiekiem.

3.4.2. Scenariusz przeznaczony dla klas I – III szkoły podstawowej

Cele ogólne:

1. Wprowadzenie tematu wielowyznaniowości.
2. Wprowadzenie tematu tolerancji i otwartości.
3. Umożliwienie wykształcenia postawy tolerancji.

Cele szczegółowe:

1. Poznanie wyznań i ich charakterystycznych cech.
2. Zrozumienie idei wiary i duchowości.
3. Poznanie podstawowych praw człowieka, w tym szacunku wobec wyznania.
4. Zrozumienie pojęcia szacunku.
5. Poznanie słownictwa wyrażającego tolerancję, akceptację i otwartość.
6. Rozpoznawanie komunikatów negatywnych/pozytywnych/neutralnych.

Metody i sposoby realizacji celów:

1. Praca w grupach
2. Podająca
3. Odgrywanie scenek

Materiały:

1. Kartki i kredki
2. Flipchart
3. Zdjęcia i nagrania pobrane z oficjalnych stron (np. www.cerkiew.pl, www.mzr.pl, www.jewish.org.pl, www.buddyzm.pl)

Przebieg zajęć:

1. Osoba prowadząca wprowadza słowo wielowyznaniowość, prosząc uczniów i uczennice o podawanie skojarzeń. Prosi również o definicję słowa religia/wyznanie. Religia to ogólne pojęcie definiujące wiarę lub duchowość. Wyznanie – grupa religijna o wspólnych zasadach wiary.
2. Pyta: “W co można wierzyć?” Dzieci starają się znaleźć różne odpowiedzi.
3. Osoba prowadząca pokazuje ilustracje związane z wybranymi wyznaniem (np.: katolicyzm, prawosławie, judaizm, islam, buddyzm). Dzieli dzieci na zespoły i prosi,

- żeby wypisały jak najwięcej cech, które widzą na zdjęciu. Każdy z zespołów prezentuje swoją pracę, a nauczyciel dopowiada pozostałe podstawowe informacje. Może również wzbogacić je o nagrania pochodzące z oficjalnych stron internetowych.
4. Osoba prowadząca pyta dzieci o podstawowe prawa człowieka. Pokazuje Powszechną Deklarację Praw Człowieka (www.unesco.pl).
  5. Wprowadza temat szacunku – prosi dzieci o stworzenie definicji w zespołach. Każdy zespół prezentuje swój pomysł.
  6. Osoba prowadząca wskazuje, że szacunek jest jednym z podstawowych praw człowieka. Pyta, jak się czujemy, kiedy jesteśmy szanowani.
  7. Osoba prowadząca wybiera przedmiot z sali i dzieli dzieci na kilka zespołów. Jeden ma za zadanie opisać przedmiot negatywnie, drugi – pozytywnie, a trzeci neutralnie. Osoba prowadząca konkluduje, że wobec wyborów innych ludzi warto zachowywać postawę neutralną, czyli taką, która przyjmuje i uwzględnia drugiego człowieka.
  8. Osoba prowadząca wypisuje nowe słowa, które pojawiły się podczas zajęć: akceptacja, tolerancja, religia, szacunek, ocena, neutralność. Pyta dzieci o definicję każdego z nich.
  9. Prosi kilkoro dzieci na środek, wręcza im karteczki z tekstami:

Cześć, jestem Ahmed i wyznaję islam.

Cześć, jestem Aaron i jestem ortodoksyjnym żydem.

Cześć, jestem August i wyznaję religię prawosławną

Cześć, jestem Anna i jestem katoliczką.

Cześć, mam na imię Adam i jestem ateistą.

Cześć jestem Karolina i jestem buddystką.

10. Prosi uczniów i uczennice, by przeczytali tekst z karteczki i modeluje wypowiedź neutralną i pełną szacunku dla tego wyboru np.: “Cześć, miło mi Cię poznać. Dziękuję, że podzieliłeś się ze mną swoim wyznaniem” lub “Cześć, ja mam na imię X. Czy chcesz opowiedzieć mi więcej o swoim wyznaniu?”, lub po prostu “Cześć, ja jestem X.” Chodzi o pokazanie dzieciom, jak przyjąć te treści w naturalny sposób, a jednocześnie wskazać, na czym polega okazanie szacunku drugiemu człowiekowi.
11. Lekcja kończy się rundką, podczas której uczniowie i uczennice mogą podzielić się tym, co ich zaniekaowało.

3.5. Materiały do wykorzystania

1. Wyznania religijne w Polsce 2019 – 2021, Główny Urząd Statystyczny:

Na stronie GUS można pobrać publikację, która kreśli aktualną mapę wyznaniową naszego kraju. Dostępne są dane na temat liczebności: wiernych, duchownych, parafii, miejsc kultu i aktywności charytatywnej. W Rozdziale 4 zawarto syntetyczne charakterystyki podstawowych prawd wiary, zarysy doktryn teologicznych oraz omówienia niektórych faktów historycznych.

<https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/inne-opracowania/wyznania-religijne/wyznania-religijne-w-polsce-2019-2021,5,3.html>

2. Oferta związków wyznaniowych

Gdańskie związki wyznaniowe zachęcają szkoły do skorzystania z zajęć poświęconych kulturze i religii. Spotkania w ich siedzibach mogą przyjąć formułę lekcji o historii, prawach i zasadach wiary, funkcjach i architekturze różnych miejsc kultu. Dzieci i młodzież mogą w ten sposób zapoznać się na przykład z alfabetem arabskim, podstawami języka hebrajskiego, historią mniejszości tatarskiej w Polsce i w Gdańsku.

Muzułmańska Gmina Wyznaniowa

Adres: ul. Abrahama 17A, 80-980 Gdańsk
Kontakt: kontakt@meczetwgdansku.com, tel. 601 631 535
www: <https://meczetwgdansku.com>

Prawosławna Parafia Św. Mikołaja

Adres: ul. Traugutta 45, 80-221 Gdańsk
Kontakt: dorofiej@op.pl, tel. 58 341 95 30, 509 822 576;
ks. Gabriel Masalski – wikariusz, tel. 667 222 788
www: <https://cerkiew-gdansk.pl>

Gmina Wyznaniowa Żydowska

Adres: ul. Partyzantów 7, 80-254 Gdańsk
Kontakt: gdansk@jewish.org.pl, tel./fax 58 344 06 02
www: <http://gdansk.jewish.org.pl/>

Gmina prowadzi również Uniwersytet Otwarty Bejt Meir, w ramach którego organizuje m.in. wykłady dotyczące judaizmu, filozofii oraz kultury żydowskiej.

<https://www.facebook.com/bejtmeir>

Buddyjski Ośrodek Medytacyjny Diamentowej Drogi

Adres: ul. Pomorska 41, 80-343 Gdańsk

Kontakt: gdansk@buddyzm.pl, Michał Bobrowski, tel. 600 945 398

www: <https://gdansk.buddyzm.pl>

Oferta spotkań jest skierowana przede wszystkim do uczniów i uczennic z klas 7 i 8 oraz ze szkół ponadpodstawowych. Ośrodek prowadzi otwarte wykłady dotyczące podstaw buddyzmu. Gotowe materiały na lekcje o buddyzmie można pobrać na stronie www.buddyzm.pl.

3. Propozycje publikacji literackich do wykorzystania podczas zajęć:

Podróż w dorosłość. Rozmowa z wnukiem, Mazurek L.J., Stapis, 2021
(dla nastolatków i rodziców);

Jak to działa. Religie świata, Wysocka M., SBM, 2019;

Jest wiele wiar. O co pytają dzieci, Gilbert M., Wydawnictwo Czarna Owca, 2017
(dla dzieci 8+);

Bozie, czyli jak wygląda Bóg, Oponowicz K., Wydawnictwo Agora, 2016;

Raz, dwa, trzy, w co wierzysz Ty?, Abemonti-Świrniak A., Renesans, 2015
(dla najmłodszych);

Książę Siddartha. Opowieść o Buddzie, Landaw J., Wydawnictwo A, 2001.

4. Dobre praktyki w Gdańsku

Poniżej zamieszczamy przykłady dobrych praktyk, które dotyczą takich obszarów jak opracowywanie planu lekcji, organizacja rekolekcji, przygotowywanie dni patrona i działań o charakterze międzykulturowym. Rozdział zawiera także listę propozycji zajęć dla uczniów i uczennic nieuczestniczących w religii, etyce i wychowaniu do życia w rodzinie. Swoimi doświadczeniami dzielą się w nim dyrektorzy i dyrektorki gdańskich szkół i przedszkoli.

4.1. Wydarzenia o charakterze religijnym

1. Nabożeństwa w kościele

Dbanie o rozdział Kościoła i państwa należy do zobowiązań każdej placówki edukacyjnej. Dyrektor szkoły zgodnie z prawem nie może wpisać mszy świętej do programu rozpoczęcia lub zakończenia roku szkolnego. Adnotacja o terminie nabożeństwa może widnieć obok programu, jeśli data i godzina nie kolidują z innymi wydarzeniami obowiązkowymi dla wszystkich uczestników.

Dyrektor placówki edukacyjnej, jeśli został zaproszony przez proboszcza na wydarzenie religijne, może wziąć w nim udział, o ile uważa to za właściwe.

2. Sztandary i delegacje

Sztandary szkół, których patronem jest osoba duchowna, bardzo często są zapraszane na nabożeństwa do miejscowych parafii. W takim przypadku warto ustalić zasady współpracy z parafią, która w ten sposób obchodzi święta. Można skorzystać z poniższych propozycji:

1. Szkoła nie ma zwyczaju posyłać pocztu sztandarowego do kościoła.
2. W szkole jest kilka zespołów uczniowskich i nauczycielskich – jeden z nich składa się z osób, które deklarują chęć uczestnictwa w nabożeństwach.

Delegowanie nauczycieli, którzy zgłaszają się jako przedstawiciele szkoły, podlega Kodeksowi Pracy. Znaczy to, że udział w mszy w sobotę i niedzielę powinien być uznany za wykonywanie pracy zgodnie z podstawą prawną.

Należy podkreślić, że uczeń bezwyznaniowy nie może być zmuszony do udziału w praktykach religijnych jako członek pocztu sztandarowego.

3. Święcenie przestrzeni placówek oświatowych

Szkoła i przedszkole są instytucjami świeckimi, a więc na ich terenie nie mogą być organizowane wydarzenia takie jak msze święte, rekolekcje, roraty i nabożeństwa okolicznościowe. Odnosi się to również do święcenia przestrzeni szkoły, boisk, sal gimnastycznych, przyborów szkolnych lub plecaków. Nie zmienia tego fakt, że patronem jest osoba du-

chowna. W Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej zapisano, że celebrowanie zwyczajów i obyczajów zakorzenionych w tradycji ma mieć charakter neutralny światopoglądowo.

4. Dzień patrona

W szczególnej sytuacji są szkoły, które otrzymały patronat osób duchownych. Najczęściej są to postaci, które wniosły do kultury zarówno idee religijne, jak i społeczne lub patriotyczne. Nierzadko ich działalność poddana została przez historyków krytycznemu oglądowi.

Przyjęło się, że obchody dni patrona mają charakter religijny. Najwłaściwsze z punktu widzenia rozdziału Kościoła i państwa byłoby jednak przyjrzenie się dorobkowi takiej osoby ze świeckiej strony. Nabożeństwa mogą zastąpić inne formy aktywności takie jak: debata, panel ekspercki, konferencja popularnonaukowa, interpretacja wiersza, cytatu czy przemówienia, warsztaty, które pozwolą dzieciom i młodzieży pochylić się nad spuścizną literacką, twórczością wizualną czy działalnością obywatelską danej osoby. Najpopularniejszy patron polskich szkół, który był głową Kościoła rzymskokatolickiego, ukazany jako sportowiec, aktor, wędrowiec z plecakiem i w kajaku, autor młodzieńczych sztuk teatralnych i wierszy może wnieść więcej do życia młodych ludzi niż mijane codziennie pomniki.

Gimnazjum imienia Jana Pawła II (dziś SP nr 3 w ZSO nr 7) przez 10 lat organizowało dni patrona w oparciu o dobrą praktykę wzajemnego szacunku między dwoma przestrzeniami szkoły publicznej, edukacyjną i wychowawczą, oraz przestrzenią przekonania światopoglądowych i wyznaniowych.

– *Obchody te były zaproszeniem do przygody, jaką jest obcowanie z tekstem źródłowym, materiałami audio i wideo oraz biografią patrona* – opowiada dyrektor szkoły Marcin Hintz. – *Rozmawialiśmy o patriotcie, naukowcu, autorytecie moralnym, ale przede wszystkim – młodym człowieku. Nigdy nie skupialiśmy się na tym, że Jan Paweł II był osobą z hierarchii kościelnej.*

Rokrocznie odbywały się debaty, konkursy, „majówki papieskie” w formie wycieczek krajoznawczych. Poruszano tematy etyki pracy, wolności człowieka, miłości do małej ojczyzny.

– *Odwiedzaliśmy Westerplatte, Matemblewo i inne miejsca w Trójmieście. Jeśli mieliśmy spotkania w kościele, to wykorzystywaliśmy tę przestrzeń do działań kulturalnych i spotkań formacyjnych, oglądania filmów, koncertów czy prezentacji tematycznych. Podczas majówek podejmowaliśmy wątki biograficzne, kulturowe i patriotyczne, a nigdy wyznaniowe* – opowiada Marcin Hintz.

Uczniowie i uczennice mieli szansę zobaczyć osobę o wielu talentach i ciekawym życiorysie, którą można poznać z nieformalnej perspektywy i utożsamiać się na uniwersalnym poziomie.

– *Ważne jest to, że w naszych zajęciach związanych z Janem Pawłem II zawsze z zaciekawieniem uczestniczyły osoby niemające kontaktu z religią katolicką. Będąc częścią*

wydarzenia kulturalnego i kulturowego, jakim były dni patrona, nigdy nie czuły się wyobcowane – dodaje dyrektor Hintz.

Aktualnie szkoła odeszła od działań, które realizowała w latach 2010 – 2020. Marcin Hintz przyznaje, że głównym powodem jest to, że Jan Paweł II stał się obiektem sporu antagonizującego środowisko.

– *Największą trudnością jest dbałość o bezpieczeństwo uczniów i uczennic, również w sferze wirtualnej, i to jest naszym priorytetem – mówi. – Nie publikujemy relacji z wydarzeń na Facebooku ani materiałów takich jak prace konkursowe uczniów i uczennic, aby chronić ich przed napaściami słownymi w Internecie. Informacje o patronie spotykają się ze skrajnymi atakami.*

4.2. Rekolekcje wielkopostne

Umożliwienie praktyk religijnych w trakcie rekolekcji wielkopostnych wpisane jest w tradycję i prawo. W wyniku porozumienia z proboszczem parafii, w której odbywają się nauki, dyrektor może zorganizować pracę w szkole na jeden z poniższych sposobów.

Propozycja 1

Wszystkie nauki rekolekcyjne zaplanowane są na popołudnia i lekcje odbywają się bez zakłóceń. Szkoła natomiast w tych dniach rezygnuje z prac domowych i nie przewiduje organizacji sprawdzianów, aby uczniowie mieli czas wolny na oddanie się refleksji religijnej.

Propozycja 2

Jeśli rekolekcje odbywają się w godzinach porannych:

- dyrektor lub wychowawca wysyła do rodziców formularz zapisów na rekolekcje, równocześnie informując, że w wyznaczonych dniach, zgodnie z podstawą prawną, umożliwi uczniom praktykę religijną pod opieką katechetów;
- dyrektor zbiera listę chętnych uczniów, dzieli ich na grupy, organizuje wyjście dzieci; dyrektor nie deleguje do opieki nad uczniami nauczycieli uczących innych przedmiotów niż religia;
- pozostałe osoby mają w tym czasie zajęcia według planu lekcji;
- nauczyciele nie wprowadzają nowych treści programowych i nie organizują sprawdzianów, ale poświęcają czas na utrwalanie materiału, żeby nie obniżyć szans uczniom uczestniczącym w praktykach religijnych.

– *Oficjalnie szkoła jest świecka, a pomimo tego jesteśmy zobowiązani oddawać czas na rekolekcje w czasie zajęć szkolnych – mówi Waldemar Kotowski, dyrektor Uniwersyteckiego Liceum Ogólnokształcącego. W zarządzanej przez niego szkole rekolekcje nie są prowadzone w czasie zajęć szkolnych. Nie ma takiej potrzeby. Mimo że zainteresowanie ze strony uczniów i uczennic lekcjami religii katolickiej nie jest zbyt duże, dyrektor Kotowski deklaruje, że szkoła jest otwarta na różne sugestie. Na wniosek*

uczniów do planu lekcji zostały w ten sposób włączone zajęcia z etyki. Dyrektor przyznaje, że jest gotowy w każdej chwili zorganizować lekcje innych religii, gdyby zaszła taka potrzeba.

Szkoła Podstawowa nr 3 i Zespół Szkół Ogólnokształcących nr 7 także nie organizuje rekolekcji w szkole. Traktuje je jako czas z definicji pozaszkolny, poświęcony odnowie duchowej, modlitwie i spowiedzi. Dyrekcja skupia się na tym, co najważniejsze w odbywaniu rekolekcji, a mianowicie oddaje decyzję młodemu człowiekowi i jego rodzicom, w jaki sposób przeżywa ten czas i co jest dla niego najbardziej odpowiednie.

Dyrektor Marcin Hintz relacjonuje, jakie były etapy wprowadzania tego modelu w zarządzanej przez niego szkole:

– Na początku zajęliśmy się literalnym odczytaniem zapisów prawa. Umożliwienie uczestnictwa w rekolekcjach odbywa się bowiem po pierwsze – na wniosek rodzica, a po drugie – uczeń ma prawo, a nie obowiązek, udziału w nich, jeśli takie jest jego życzenie. Następnie udało nam się przekonać katechetów do organizacji nauk i mszy w godzinach popołudniowych. To stworzyło przestrzeń do prawdziwie refleksyjnego przeżycia rekolekcji i okazało się dobrym wyborem.

4.3. Propozycje zajęć dla uczniów nieuczestniczących w religii, etyce i WDŻ

1. Zajęcia pedagogiczno-psychologiczne

Dyrekcja szkoły, w miarę potrzeb i w uzgodnieniu z rodzicami, planuje cykliczne zajęcia dla dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami. Są to m.in.: niepełnosprawność, zaburzenia zachowania lub emocji, trudności w uczeniu się oraz szczególne uzdolnienia. Jeśli uczeń nie uczestniczy w religii, etyce lub WDŻ, a potrzebuje wsparcia specjalisty, w czasie wolnym może spotykać się regularnie z pedagogiem, psychologiem, logopedą lub inną osobą z grona pedagogicznego.

Zajęcia prowadzone indywidualnie lub w małych grupach stają się bardzo dobrze wykorzystanym czasem pomiędzy innymi obowiązkowymi lekcjami. Nauczyciele realizują je w formie lekcji wyrównawczych, korekcyjno-kompensacyjnych, logopedycznych, rozwijających kompetencje i innych terapeutycznych. Dla przykładu w Uniwersyteckim Liceum Ogólnokształcącym im. Pawła Adamowicza prowadzone są warsztaty psychologiczne i dyskusje zogniskowane wokół efektywnych metod uczenia się.

2. Zajęcia dla uczniów uchodźczych i imigrantów

Rozporządzenie w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej obejmuje młode osoby, które potrzebują wsparcia adaptacyjnego związanego z różnicami kulturowymi i wcześniejszym kształceniem za granicą. Uczniowie i uczennice przyjeżdżający do Polski są szczególną grupą również z tego względu, że często deklarują inną przynależność wyznaniową niż katolicka.

Chcąc przysłużyć się wzajemnemu lepszemu poznaniu i porozumieniu ponad barierami Szkoła Podstawowa nr 16 powołała do życia instytucję Koleżeńskiego Asystenta Międzykulturowego. Asystent czy asystentka mają za zadanie wspierać osoby, które dołączyły do klasy i pochodzą z innych krajów. Pokazują przestrzeń szkoły, pomagają w zrozumieniu planu zajęć i różnych aktywności, a przede wszystkim wspierają budowanie życzliwych relacji w klasie i poza nią.

Warto, żeby równościowa szkoła, która chce zadbać o cudzoziemców i pozwolić im wdrożyć się do nowego środowiska edukacyjnego, zwracała się o pomoc na zewnątrz. Dzięki współpracy z organizacjami pozarządowymi, konsulatami czy nauczycielami-imigrantami można stworzyć programy, które ułatwią uczniom podtrzymywanie więzi z własną tradycją.

3. Zajęcia twórcze i edukacyjne

Szkoła, która nie dysponuje przestrzenią, żeby zorganizować dodatkowe lekcje dla osób nieuczestniczących w religii, etyce i wychowaniu do życia w rodzinie, może wykorzystać przestrzeń świetlicy i biblioteki szkolnej. Poniżej znajdują się przykłady zajęć, którymi mogą zainspirować się nauczyciele, aby w twórczy sposób realizować zadania, jakie powierza im dyrektor.

Zaletą wymienionych działań jest to, że można łączyć je z indywidualnymi zainteresowaniami kadry pedagogicznej. Efektem będzie nowoczesny wizerunek biblioteki i świetlicy – innowacyjnych przestrzeni edukacyjnych dla uczniów, które kojarzyć się będą z dobrze spędzonym czasem. Zajęcia te są nie tylko ciekawą alternatywą, ale również zostaną zauważone przez rodziców jako poszerzenie oferty szkoły rejonowej. Oto kilka pomysłów:

Zajęcia artystyczne, rozwijające kreatywność, twórcze zaangażowanie, świadomość i ekspresję kulturalną.

Warsztaty rysowania komiksów – zajęcia łączące kształcenie umiejętności narracyjnych z usprawnianiem motoryki małej. Można napisać i narysować wspólny komiks lub kilka autorskich, poszczególne karty mogą zostać wystawione.

Dyskusyjny Klub Książki – omawianiu lektury mogą towarzyszyć ćwiczenia komunikacyjne, warsztaty tworzenia recenzji czy prowadzenie bloga książkowego.

Mindfulness, czyli trening uważności, ćwiczenia oddechowe i relaksacyjne, które pomagają osiągnąć równowagę emocjonalną i uporać się ze szkolnym stresem.

Kompetencje XXI wieku – ćwiczenia rozwijające rozumienie i tworzenie informacji, kompetencje językowe, matematyczne, przyrodnicze, technologiczne i cyfrowe, kompetencje osobiste, społeczne i z zakresu przedsiębiorczości.

Edukacja obywatelska – gotowe zadania dla różnych grup wiekowych można znaleźć na stronie programu Gdańskie Lekcje Obywatelskie.

Edukacja klimatyczna i edukacja globalna – cykl zajęć z ekologii i ochrony klimatycznej. Pomocne są materiały międzynarodowych programów edukacyjnych takich jak EcoSchools.

Religie świata – cykl służący zapoznaniu się z różnymi wierzeniami.

Edukacja europejska – cykl, dzięki któremu uczniowie otrzymają wiedzę o Unii Europejskiej i jej instytucjach, a także o prawach człowieka (można skorzystać z pomocy i scenariuszy przygotowanych przez Komisję Europejską).

GratoSfera. Strefa Kreatywnej Zabawy to projekt, zakładający tworzenie specjalnych miejsc służących aktywności dzieci, w którym uczestniczą gdańskie szkoły podstawowe. GratoSfera składa się z kontenera morskiego – magazynu zawierającego tzw. graty (ang. loose parts), czyli elementy takie jak plastikowe rury, drewniane skrzynie, pudła, beczki, szpule, opony, tkaniny, siatki. W wyznaczonym czasie w ciągu dnia, trwającym około godziny, dzieci oddają się swobodnej zabawie z użyciem „gratów” oraz własnej, nieograniczonej wyobraźni. Rola dorosłego sprowadza się do zapewnienia dzieciom bezpieczeństwa oraz organizacji przestrzeni.

4.4. Działania o charakterze wielokulturowym

Zajęcia, podczas których dochodzi do wymiany doświadczeń społecznych, pomagają dzieciom i młodzieży w łamaniu stereotypów i schematów na temat Innego. Wydarzenia szkolne są dobrą przestrzenią do włączania takich praktyk. Dzień Dziecka, Dzień Sportu, Piknik Naukowy czy Dzień Otwarty mogą być okazją do promowania różnorodności przez naukę języków, prezentację gier i sportów, smakowania potraw i poznawania przepisów kulinarnych z całego świata.

Jednym z dni, które stwarzają dodatkową po temu okazję, jest 21 maja – Światowy Dzień Różnorodności Kulturowej dla Dialogu i Rozwoju. Ustanawiając to święto Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych kierowało się zasadami poszanowania i ochrony praw człowieka, ale także wyjątkowym znaczeniem kultury jako czynnika sprzyjającego inkluzywności.

Gdańskie szkoły pomagają w propagowaniu wartości równości i solidarności i wzmacnianiu pozytywnych postaw wobec nowych mieszkańców organizując spotkania i dni wielokulturowe. W Przedszkolu nr 4 mamy z Bułgarii i Białorusi czytały dzieciom bajki pochodzące z ich obszaru kulturowego, również w języku natywnym i w tłumaczeniu na polski. Porównywano barwy flag, uczono się podstawowych zwrotów, popularnych zabaw, próbowano przekąsek i dań. Rodzice wyznania prawosławnego okresie przedświątecznym opowiadali o zwyczajach panujących w ich rodzinach.

– *Dzieci, które nie chodzą na lekcje religii, korzystają ze świetlicy, która pełni u nas rolę klubu kreatywnego. Wykorzystujemy okres świąt katolickich, żeby organizować tam rozmowy o obrzędach i ceremoniach z różnych stron świata* – opowiada dyrektor Szkoły Podstawowej nr 82 Beata Witek.

Kalendarz świąt religijnych stwarza idealną okazję do dyskusji. Dobrym przykładem służą dzień Wszystkich Świętych i Zaduszki, podczas których pamięć o osobach zmarłych można celebrować na różne sposoby. Jak wskazują tradycje rodzaju Día de Muertos w Meksyku i Chile, refleksji o przemijaniu towarzyszyć mogą gwarne i kolorowe rytuały.

Gdańskie Niepubliczne Gimnazjum Thinking Zone (obecnie Niepubliczna Szkoła Podstawowa Thinking Zone) dało przykład świętowania 1 listopada, który łączy tradycje i uwzględnia potrzeby różnych grup uczniów. Były organizowane wyjścia na pobliski cmentarz, gdzie zapalano znicze. Samorząd Uczniowski przygotowywał w czasie lekcji przebierane Halloween. Dbano o uczniów i uczennice, którzy nie chcieli brać udziału w wydarzeniu – dla nich rokrocznie planowane było wyświetlanie wartościowych filmów połączone z dyskusją. Dwa lata z rzędu zespół polonistek aranżował czytanie „Dziadów” części II. Społeczność szkolna miała okazję przy zapalonych świecach słuchać fragmentów dramatu Adama Mickiewicza w interpretacji koleżanek i kolegów.

Marzanna Ziółkowska, która od kilkunastu lat pełni obowiązki dyrektora Przedszkola nr 4, przyznaje, że zmiana, do której doszło w jej przedszkolu działa na rzecz budowania tolerancji wobec różnorodności. Stopniowo zrezygnowano tam ze śpiewania kolęd, a podarunki od Świętego Mikołaja zostały zastąpione „prezenterem grudniowym”. Świętowanie odbywa się poza wyznaniowymi tradycjami. Pojawiły się piosenki o tematyce zimowej kojarzone ze szczególnym nastrojem i przyjemnością zabawy. Rada Rodziców skorzystała z możliwości odejścia od jasełek i teatryków opartych na scenariuszach religijnych. Przedstawienia poświęca się uniwersalnym zagadnieniom takim jak miłość, dobroć i życzliwość.

4.5. Rola kultury organizacyjnej

Opowiadając o dobrych praktykach, dotyczących religii i bezwyznaniowości na terenie Gdańska, nie sposób pominąć kwestii kultury organizacyjnej, na której oparte jest zarządzanie placówką edukacyjną. To styl przywództwa, normy i zasady umożliwiają szybkie i odpowiedzialne reagowanie na potrzeby uczniów i uczennic oraz ich rodziców. Wysoka kultura organizacyjna pomaga tworzyć pozytywny obraz szkoły w oczach całego otoczenia.

Nie da się ukryć, że szkoły poddawane są stałej kontroli. Sposób opracowania planu lekcji nadzorowany jest przez rodziców, którzy sprawdzają usytuowanie religii, etyki i WDŻ.

– Typowe są dla nas, tak jak dla innych szkół, problemy z układaniem planu. Nie mamy dobrego pomysłu jak to rozwiązać. Rodzice, których dzieci są wychowywane w wierze katolickiej, protestują bardzo często, że dziecko musi czekać do 16.00 na religię albo że ma wolne tak zwane okienko w ciągu dnia – mówi Waldemar Kotowski, dyrektor Uniwersyteckiego Liceum Ogólnokształcącego im. Pawła Adamowicza.

Dyrektorzy podkreślają, że rodzice są coraz bardziej wymagający. Powtarza się sytuacja, że różne gdańskie placówki otrzymują ten sam szablon prośby o ułożenie siatki zajęć w taki sposób, żeby religia znajdowała się na początku lub na końcu zajęć. Współpraca z rodzicami jest oceniana jako trudna szczególnie w dużych szkołach, których dyrektorzy przyznają, że absolutnie nie mogą ich wymaganiom sprostać. – *Pracowałam wcześniej w większej szkole, w której prowadziliśmy zajęcia z religii międzyoddziałowo, łącząc klasy – mówi Beata Witek, dyrektor Szkoły Podstawowej nr 82. – Z doświadczenia wiem, że im więcej klas tym bardziej skomplikowane jest układanie planu.*

Co jeszcze mówią dyrektorzy szkół, w których pojawia się nacisk ze strony rodziców? Ważny jest stały, oparty na wzajemnym szacunku kontakt. To pozwala na wspólne pochylenie się nad uwarunkowaniami prawnymi i organizacyjnymi oraz ich konsekwencjami dla wszystkich stron.

Dyrektor ZSO nr 7 Marcin Hintz podkreśla, że musi kierować się zasadą niedyskryminacji w stosunku do zajęć ujętych w ramowym planie nauczania. Ustalając dla poszczególnych klas tygodniowy rozkład obejmujący: zajęcia obowiązkowe, rewalidacyjne dla uczniów niepełnosprawnych, z zakresu doradztwa zawodowego oraz religii lub etyki, musi trzymać się zasad równego traktowania oraz równego dostępu do edukacji. Żadnego z zajęć nie może dyskwalifikować.

– Rodzice są dziś świadomi i chcą mieć wpływ na to, jaka jest szkoła. Opieramy się na diagnozowaniu ich potrzeb, szerokiej współpracy i docieraniu poza Radę Rodziców – Beata Witek podkreśla rolę dialogu, który jest korzystny dla obu stron. – Nasze podejście polega na tym, żeby odchodzić od zaspokajania potrzeb. Rodzicom daje to duże poczucie sprawstwa, a nam potrzebną dla naszych działań akceptację.

Na drugim biegunie znajduje się współpraca ze stroną kościelną. Kontrola szkół w Gdańsku prowadzona jest nie tylko przez proboszczów. Pracy dyrekcji uważnie przyglądają się także organizacje pozarządowe. Mariola Cyranek, która kieruje Szkołą Podstawową nr 81, przyznaje, że kilkakrotnie w ostatnich latach odpowiadała na pisma przesyłane w trybie dostępu do informacji publicznej. Występowano do niej z pytaniami o liczbę godzin i liczbę nauczycieli religii, przyrody i WDŻ, tego, jakie mają wykształcenie i przygotowanie, w jaki sposób mówią o religii i jakiego języka używa się na wszystkich przedmiotach.

Tworzenie dobrych relacji pozwala działać na korzyść uczniów i uczennic. W SP nr 82 część lekcji religii została przeniesiona do parafii (młodsze dzieci uczą się w szkole, a starsze są dowożone do kościoła). Doprowadzono też do zmniejszenia liczby lekcji religii w klasach I – III z dwóch do jednej godziny.

Dyrektor Beata Witek zwraca uwagę na rolę otwartości w dialogu ze stroną kościelną. – *Spotykamy się, określamy nasze możliwości i to, jakie mamy oczekiwania wobec siebie. Ustalamy w toku dyskusji, co zostanie przeprowadzone. Kładziemy duży nacisk na jak najlepsze wzajemne poznanie naszych potrzeb* – mówi.

Gdańskie Centrum Równego Traktowania

Gdańskie Centrum Równego Traktowania (GCRT) to zadanie zlecone i finansowane przez Miasto Gdańsk w odpowiedzi na potrzeby grup dyskryminowanych mieszkających w Gdańsku. Potrzeby te zostały wyrażone w rekomendacji 91. Gdańskiego Modelu na rzecz Równego Traktowania uchwalonego przez Radę Miasta Gdańska 28 czerwca 2018 r.

GCRT powołano w wyniku konkursu na realizację zadań publicznych Miasta Gdańska, w priorytecie “upowszechnienie i ochrona wolności i praw człowieka”. Jego powstanie wynika z prawa lokalnego i Strategii Gdańsk 2030+, ale jest również realizacją idei Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej i Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej.

Jeśli doświadczasz dyskryminacji i potrzebujesz bezpłatnego wsparcia psychologicznego lub pomocy w dochodzeniu swoich praw, skorzystaj z jednego ze sposobów kontaktu z nami – telefonicznego, mailowego lub poprzez aplikację.

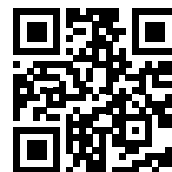
Strona: <https://gcart.pl/>

Adres: ul. Biskupia 4, 80-875 Gdańsk

Telefon: 519 544 485

E-mail: kontakt@gcart.pl

Aplikacja: Wsparcie w Gdańsku

Godziny dyżurów GCRT

poniedziałek 12:00 – 20:00

wtorek 8:00 – 16:00

środa 8:00 – 18:00

czwartek 12:00 – 20:00

piątek 8:00 – 16:00

sobota 9:00 – 13:00 (dyżur telefoniczny)

Ściągnij aplikację

Aplikacja „Wsparcie w Gdańsku” zawiera moduł Gdańskiego Centrum Równego Traktowania, w którym anonimowo zgłosisz nierówne traktowanie, umówisz się na wizytę ze specjalistą ds. wsparcia lub pogłębisz swoją wiedzę o prawach człowieka.

Aplikacja jest całkowicie darmowa i działa zarówno na systemie Android jak i iOS. Zainstaluj aplikację ze sklepu Google Store (Android) lub App Store (Apple), zarejestruj się i zrób swipe w prawo!

- Wiemy, że ta decyzja nie jest łatwa, może Ci towarzyszyć uczucie wstydu lub winy, ale zadbamy o Twój komfort i bezpieczeństwo.

- Na Twoje zgłoszenie odpowie jedna z naszych specjalistek ds. wsparcia, która ustali, czy doszło do dyskryminacji. Jeśli nie – przekierujemy Cię do odpowiedniej instytucji lub organizacji wspierającej.
- Jeśli miała miejsce dyskryminacja, specjalistki poinformują Cię o możliwych formach wsparcia i umówią na spotkanie z odpowiednim ekspertem/ekspertką.
- Przekazywanie danych jest dobrowolne. Warunkiem przyjęcia zgłoszenia jest zamieszkiwanie w Gdańsku.
- Możesz swobodnie poinformować nasze specjalistki, jaką formę zwracania się do Ciebie preferujesz.
- Poinformuj nas również o innych potrzebach związanych z dostępnością wsparcia, postaramy się na nie odpowiedzieć.
- GCRT bez Twojej inicjatywy i zgody nie rozpocznie żadnej procedury prawnej ani nie przekaze informacji lub danych do jakiegokolwiek instytucji.

Co zapewniamy?

W przypadku zaistnienia dyskryminacji lub przemocy motywowanej uprzedzeniami możemy zaproponować Ci:

- pomoc psychologiczną, prowadzoną w postaci grupy wsparcia dla osób o podobnym doświadczeniu, lub pomoc indywidualną,
- pomoc informacyjno-prawną, która może Cię wesprzeć zarówno w pisaniu pism, jak i dochodzeniu Twoich praw przed sądem lub w instytucjach w wielu obszarach od edukacji po rynek pracy,
- pomoc asystenta lub asystentki, którzy mogą towarzyszyć Ci w czasie wizyt w sądzie, w instytucjach i czuwać nad sprawiedliwą realizacją Twoich praw.

Treść Poradnika Równego Traktowania wzbogacają webinary

Temat: Jak wykluczenie z grupy wpływa na rozwój dziecka?

Prowadzenie: Marta Jagodzińska

Temat: Aspekty prawne a organizacja zajęć etyki oraz religii z uwzględnieniem uroczystości szkolnych.

Prowadzenie: Piotr Pawłowski

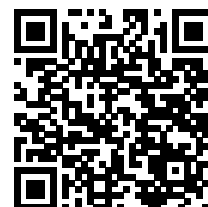
Temat: Jak ułożyć plan zajęć, aby religia lub etyka znalazła się na końcu lub początku?

Prowadzenie: Jacek Nowicki

Temat: Jak oswoić lęk i znaleźć oparcie w sobie w trudnych czasach?

Prowadzenie: Agnieszka Długołęcka-Kurzyk

Temat: Jak używać języka włączającego?

Prowadzenie: dr Anna Strzałkowska

GDAŃSK